

Przekłady

Joanna Wronecka

Al-Ġazālī

Abū Hāmid Al-Ġazālī napisał *Alchemię szczęścia* w okresie odosobnienia (1095–1105), choć trudno z dokładnością podać konkretną datę powstania tego dzieła.

W autobiografii *Munqid min ad-dalal*, Al-Ġazālī wyróżnia 3 okresy w swoim życiu: 1058–1095 – zdobywania wiedzy i początki nauczania, 1095–1105 – okres odosobnienia, 1105–1111 – powrót do nauczania i działalności intelektualnej.

W okresie 1095–1105 Al-Ġazālī przeżył kryzys duchowy. Filozof zakończył bowiem swoje poszukiwania intelektualne, zdobywając wszystko, co mógł osiągnąć w sferze nauki i rozumu, ale jednocześnie nie zaspokoił swych potrzeb duchowych. Al-Ġazālī opuścił więc Bagdad, gdzie do tej pory przebywał, i udał się na pielgrzymkę do Mekki. Rozpoczął się dziesięcioletni czas odosobnienia, w trakcie którego Al-Ġazālī podróżował po Bliskim Wschodzie, by w końcu osiąść w rodzinnym mieście Tus, gdzie wiódł życie mistyka i ascety. Jest rzeczą bardzo prawdopodobną, iż *Alchemia szczęścia* powstała w tym właśnie okresie.

Szczęście w życiu przyszłym – stwierdza Al-Ġazālī – jest uzależnione od postawy człowieka w życiu doczesnym. Jedyną zaś drogą do osiągnięcia tego celu jest zerwanie więzów z tym światem i poddanie się Bogu.

W traktacie *Alchemia szczęścia* Al-Ġazālī wyjaśnia, że podstawowym warunkiem osiągnięcia szczęścia jest oczyszczenie duszy z jej grzesznej natury i doprowadzenie do stanu czystości, w którym przyjmuje ona cechy anielskie. Przemiana ta jest możliwa dzięki alchemii.

Słowo alchemia, po arabsku „al-kimyā”, wywodzi się za pośrednictwem syriackiego z greki, choć z równym prawdopodobieństwem jego etymologia wiąże się z egipskim „kam-it” (czarna gleba); Egipt, jak twierdzi Plutard, był kolebką praktyk alchemicznych.

Ġabir Ibn Hayyan – pierwszy arabski alchemik utożsamiał alchemię z „al-iksir” – eliksirem, który był w jego pojęciu emanacją ducha boskiego.

Alchemicy arabscy rozwinęli teorię duszy świata uznając, że alchemia wywodzi się z kosmologii wyrażanej za pomocą uniwersalnych zależności. Zgodnie z tą teorią, człowiek-mikrokosmos jest kwintesencją świata będącego makrokosmosem. Celem alchemii stało się wyjaśnianie zjawisk naturalnych. Pod wpływem filozofii greckiej Arabowie uważali, iż zjawiska naturalne powstają w wyniku działania pewnej subtelnej energii ożywiającej materię.

Osiągnięcie szczęścia jest jednoznaczne z doświadczeniem mistycznym lub, mówiąc inaczej, z pokonaniem kolejnych etapów mistycznej drogi. Al-Gazālī wyjaśnia, że istota tak pojętej alchemii polega na powrocie do Boga, o czym mówi w osobnym rozdziale – „Wiedza duszy”, jako że kluczem do poznania Boga jest właśnie wiedza duszy. W myśl tego, człowiek musi poznać siebie, by zrozumieć, kim naprawdę jest. Chodzi więc o to, by zrozumieć, że człowiek skupia różne cechy: zwierzęce i anielskie. Uświadomienie sobie, na czym w istocie polegają te cechy, pozwala określić stan ludzkiego szczęścia.

Poznanie własnej istoty to uświadomienie sobie, że człowiek składa się z dwóch elementów: serca (qalb) oraz duszy (nafs) lub inaczej ducha (rūh), przy czym serce nie jest w tym przypadku częścią ciała, lecz pochodzi ze świata ukrytego (gayb), od obecności boskiej.

Wiedza o duchu jest niezwykle trudna i nawet istniejąca religia, nie znajduje sposobu, by ją poznać.

Pierwszym warunkiem owej wiedzy jest poznanie „armii serca”. W rozdziale poświęconym „oddziałom serca”, dusza zostaje przez al-Gazālęgo przyrównana do państwa, serce nazwane jego władcą, rozum zaś wezyrem. Al-Gazālī rozprawia o licznych mocach duszy i wyjaśnia ich funkcje, by w końcu dojść do wniosku, iż osiągnięcie szczęścia wiąże się ściśle z zachowaniem równowagi pomiędzy 3 siłami duszy: mocą gniewu, mocą pożądania i mocą wiedzy.

Wszelka wiedza przedostaje się do serca wyłącznie dzięki Bogu. Dokonuje się to za pomocą zmysłów, choć wiedza przenika do duszy w sposób bliżej nie określony.

Droga do szczęścia wiedzie przez doświadczenie mistyczne i intuicję. Doświadczenie to musi być jednak wiarygodne, by nie przeszkodzić szczęściu. Ta wiarygodność staje się zresztą jednym z „cudów serca”. Osiągnięcie szczęścia jest możliwe nie tylko dla proroków czy świętych, lecz tych wszystkich, którzy są wierni Bogu.

Błogostan i szczęście, które mogą osiągnąć praktycznie wszyscy, jeśli podejmą takie starania, są równoznaczne ze zdobyciem wiedzy o Bogu Najwyższym.

Przygotowując przekład *Kimya as-sa'ada* na język polski, wykorzystałam rękopis nr 253-tasawwuf z Dar al-Kutub al-misriyya, składający się z 9 folios, odwołując się także do innego rękopisu nr 184 – tasawwuf z Dar al-Kutub al-misriyya, a zawierającego traktat *Miskat al-awwār*.

Jednocześnie tłumacząc *Alchamię...* porównywałam teksty rękopisów z edycją *Maḡmu āt ras'ul al-Imām al-Gazālī*.